

**ПРАБЛЕМА “ДЗЕЦІ І ВАЙНА” Ў ТВОРАХ С. АЛЕКСІЕВІЧ:
СПЕЦЫФІКА МАСТАЦКАГА ДАСЛЕДАВАННЯ**

Навук. кіраўн. – Н. В. Заяц, канд. філалаг. навук, дац.

Творчасць лаўрэата Нобелеўскай прэміі Святланы Алексіевіч адметная фактаграфічна дакладным узнаўленнем жыцця грамадства ў розныя перыяды. У шэрагу мастацка-дакументальных твораў пісьменніцы асэнсаванне трагічных падзей, глабальных быццёвых праблем ажыццяўляецца праз прызму дзіцячага ўспрыняцця. Так, у кнігах “У вайны не жаночае аблічча” (1985) і “Апошнія сведкі” (1985) глыбокаму даследаванню праблемы “дзеці і вайна” садзейнічае факусіроўка пісьменніцкай увагі на вобразах дзяцей і падлеткаў.

Галоўныя гераіні кнігі “У вайны не жаночае аблічча” трапілі на фронт у перыяд позняга дзяцінства – у падлеткавым узросце: *“Первый день войны... Нам по шестнадцать лет”, “Подрастите, девочки... Вы ещё зеленые... нам по шестнадцать – семнадцать лет было...”* [1, с. 198]. На старонках мастацка-дакументальнай аповесці знойдзем нямала падобных згадак, якія даюць уяўленне пра ўзрост салдат: *“Тебя же еще Леночкой, а не Леной зовут, а ты уже на фронт просишься. Мать пожалела бы...”* [1, с. 137]. Некаторых дзяўчат адгаворвалі ад такога сур’ёзнага і, відаць, не да канца ўсвядомленага кроку – пайсці ваяваць, аднак родныя іншых падтрымлівалі іх памкненні. Паказальным бачыцца наступны момант: некаторыя бацькі былі рады, што іх дзеці ішлі на фронт. Гэта выяўляе агульны настрой краіны, што ўсімі сіламі імкнулася здабыць Перамогу: *“Это все, что я могу отдаць для победы... Моих девочек”, “Мой папа был счастлив, что дочь на фронте, она защищает Родину”* [1, с. 207].

У звязцы з іншымі ў творы паўстае традыцыйная для беларускай літаратуры праблема страчанага маленства і юнацтва, а разам з імі – тэма нерэалізаваных магчымасцей. Парушаўся нармальны ход рэчаў: не было таго, каго б вайна не закранула, не прымусіла пераасэнсавачь каштоўнасныя погляды і прыярытэты. Замест школьных класаў дзеці апыналіся ў франтавых акопах: *“Раз война, то какая может быть учеба”* [1, с. 53]; *“Мы в восемнадцать – двадцать лет ушли на фронт, а вернулись в двадцать – двадцать пять. Сначала радость, а потом страшно: а что мы будем делать на гражданке? Подруженьки институты успели окончить, а кто мы? Ни к чему не приспособленные, без специальности. Все, что знаем, – война, все, что умеем, – война”* [1, с. 37]. Юнакі і дзяўчаты аказаліся не гатовымі да міру, не ведалі, як можна жыць без вайны. Яны маглі кожны дзень знаходзіцца пад кулямі і рызыкаваць жыццём, але не маглі знайсці сябе пасля. Дзяўчынкі пятнаццаці-шаснаццаці год праяўлялі сапраўдны гераізм, выносячы на сваіх плячах параненых, аднак іх уменні і вопыт сталі непатрэбнымі ў пасляваенныя гады.

Яшчэ адным аспектам у асэнсаванні праблемы “дзеці і вайна” ў мастацка-дакументальнай прозе С. Алексіевіч можна назваць праблему

ненароджаных дзяцей. Успамін гераіні – “У меня сыну было 2 года, и я была беременна, ждала второго ребенка. Тут война началась... Я этого ребенка не родила” [1, с. 58] – не адзінкавы і ўяўляе сабой трагічную старонку нашай гісторыі.

Кніга “Апошнія сведкі” з’яўляецца своеасаблівым працягам мастацка-дакументальнага твора “У вайны не жаночае аблічча” і адлюстроўвае боль вайны непасрэдна праз думкі і ўспаміны дзяцей. Кожная гісторыя пачынаецца з указання ўзросту яе героя: “Вера Новикова – 13 лет”, “Саша Каврус – 10 лет”. Калі адметнасцю ў паказе вобразаў дзяцей у творах перыяду Вялікай Айчыннай вайны было іх ранняе пасталенне, набывае статусу гаспадароў, адказных за сваю хату, то ў кнізе С. Алексіевіч перадаецца дзіцячая непасрэднасць і неразуменне маленькімі сведкамі ўсёй жудасці ўбачанага і перажытага: “Маленькие дети кричат: «Костер! Костер! Красиво!» А все остальные плачут, мама плачет. Крестится” [2]. Успаміны дзяцей трансліруюць іх страх, безабароннасць перад ваеннай стыхіяй: “Я, конечно, ничего не знала о смерти... Никто не успел объяснить, я ее сразу увидела... Когда пулеметы строчат из самолета, то кажется, что все пули летят в тебя. В твою сторону. Я просила: «Мамочка, ложись на меня...» Она ляжет, тогда я ничего не вижу и не слышу” [2].

Мастацкай асаблівасцю згаданых твораў з’яўляецца тое, што яны напісаны ад першай асобы. Маналогі ці не ўсіх герояў яднае пачуццё душэўнага болю, які зноў і зноў адчуваюць “апошнія сведкі” вайны (“Ой, душа будет болеть... Опять заболит...”) [2].

Ідэя страчанага маленства выяўляецца і ў кнізе “Апошнія сведкі”: “Разве мы – дети? Мы были мужчинами и женщинами...”. Гэтая праблема лейтматывам праходзіць праз успаміны заўчасна пасталелых дзяцей: “Зимой сорок первого... Я это долго вспоминал... Это были последние дни детства...” [2]. Іх дзіцінства раптоўна скончылася, і пачалася сапраўдная барацьба за жыццё, пра што яны не могуць забыць і праз гады: “Все! Баста! Сильно волнуется... Мне нельзя волноваться. Сердце больное. Скажу вам, если не знаете: те, кто был в войну ребенком, часто умирают раньше своих отцов, которые воевали на фронте. Раньше, чем бывшие солдаты. Раньше... Я уже столько своих друзей похоронил...” [2]. Калі дзіця бачыць шмат пакаранняў і забойстваў, траўміруецца яго псіхіка, што накладвае адбітак на ўсё далейшае жыццё.

Такім чынам, мастацка-дакументальныя творы С. Алексіевіч “У вайны не жаночае аблічча” і “Апошнія сведкі” з’яўляюцца важным унёскам у даследаванне праблемы “дзеці і вайна”, высвечваючы яе новыя грані і ракурсы.

Літаратура

1. Алексиевич, С. У войны – не женское лицо... / С. Алексиевич; [предисл. А. Адамовича]. – Минск : Маст. літ., 1985. – 317 с.
2. Алексіевіч, С. Апошнія сведкі [Электронны рэсурс] / С. Алексіевіч. – Рэжым доступу: http://www.alexievich.info/knigi/U_voiny.pdf. – Дата доступу: 12.02.2018.